

PRÒLEG
JORDI MARRUGAT

Aquest llibre recull les quatre ponències pronunciades en la jornada acadèmica *Entendre, explicar, fer*. In memoriam *Joaquim Molas (1930–2015)*, que es va organitzar per als cinc anys del traspàs del professor Molas, però que, a causa de la pandèmia, es va acabar celebrant una mica més tard, el 15 d'octubre del 2021, a la Universitat de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans. La va coordinar una comissió formada per Maria Dasca, Josep M. Domingo, Josep Murgades, Ramon Pinyol i Albert Soler en representació de les diverses institucions col·laboradores: Aula Joaquim Molas de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Societat Catalana de Llengua i Literatura i Societat Verdager.

El títol d'aquella jornada i, avui, del present llibre, reprenen la forma i el sentit d'altres títols vinculats a l'homenatge —«Escriure, llegir, ensenyar» es titularen unes notes del seu dietari aparegudes el 1978; «memòria, escriptura, història» se subtitulà la miscel·lània *Professor Joaquim Molas* que se li dedicà el 2003. Fa referència a la triple condició que defineix la tasca moliana en els seus molt diversos vessants: l'intel·lectual compromès, el crític d'actualitat, l'activista, l'editor, el professor, el constructor dels estudis literaris acadèmics catalans, etc. Les mil activitats que Molas va desenvolupar al llarg de la seva fecunda trajectòria poden englobar-se sota aquesta tríada: *entendre* la literatura, la cultura, la història i la societat catalanes; *explicar*, oralment o per escrit, les conclusions que n'extreu, mitjançant gèneres molt diversos que van des de la nota assagística fins a l'estudi especialitzat, des de la conferència i la classe magistral fins a la conversa en àmbits formals i informals;

fer, és a dir, convertir tot això en activitats fèrtils i extraordinàriament influents que han transformat per sempre més la societat catalana. De fet, aquest verb final funciona com a tercer element de l'enumeració, però també com a síntesi essencial del sentit de tots tres. L'acció —que, com li agradava recordar al seu admirat Foix, no és sempre un àmbit distint del pensament— dona sentit i força a la comprensió i la comunicació. A causa del context històric en què va créixer, Molas formava part d'una generació molt conscient d'aquesta necessitat d'obrar i del valor substancial que tenia per a una cultura perseguida. De fet, el 1958, les primeres notes conservades del seu dietari personal van quedar marcades amb l'obsessió per aquest verb salvador:

1. Pensar: crear misteris; *fer*: desfer els misteris que el pensament ens ha creat. Ah, contra quina tradició miserable de misteris ens cal encara rebellar-nos!

[...]

10. Un poble (un home) sa no es preocupa ni de tradicions, ni d'innovacions, ni d'imitacions. No se sotmet a cap anàlisi; tot simplement *fa*. Ai, d'aquells pobles (o d'aquells homes) que es perden en una xarxa interior de problemes metafísics!

[...]

13. Intel·lectual català, peninsular! Procureu evitar el vostre, el nostre, gran parany: pensar, *fer*, plantejar problemes propis d'una societat evolucionada, com la sueca, mentre viviu, vivim, en una societat poc desenrotllada, gairebé afroasiàtica. (MOLAS 2021*b*: 7-8; els subratllats són meus)

Es tracta d'una voluntat de treball, d'acció, molt determinada en la qual insistia el 1966:

Senyor: deslliureu-nos de vanitosos, d'envejosos, de genis, de sants i d'il·luminats!

Ni moral de missió, ni moral de medalla (o de currículum), sinó simple moral de treball.

Moral asèptica, distanciada, silenciosa. En tot cas, avui, amb el complement de supervivència, moral d'acció, és a dir, de recuperació i de transformació. (MOLAS 2021*b*: 204)

Calia, doncs, *fer* —i *fer* en un context geogràfic, cultural, històric i social determinat que no pot obviar-se a risc de quedar presoner en una xarxa de problemes irresolubles per inexistents. Tal fou, en essència, el programa que va guiar tota la carrera de Joaquim Molas. No es tracta, però, de l'activitat fàcil i frenètica de l'home d'acció inconscient, sinó de la construcció meditada de qui és capaç, també, d'*entendre* i *explicar*, de comprendre i establir una continuïtat.

Perquè, en efecte, el discerniment és a la base de tota aquesta dimensió constructiva de la trajectòria moliana. Ja als anys cinquanta va *entendre* que calia bastir una alternativa nacional a la moda universitària dels Machado, Hernández i Otero, en relació amb la qual va proposar la relectura de Salvat-Papasseit, Pere Quart i Espriu que estructuraria el Realisme històric. Malgrat els molts rebuigs que va generar aquest moviment, incomprendiblement encara bescantat avui, va ser capaç d'establir una nova actitud compartida en la construcció cultural de postguerra que perduraria en les dècades posteriors fins a esdevenir fundacional (BROCH 1985 i 2000; MARFANY 1988; AULET 1995). Després, a finals dels seixanta, Molas fou dels primers a *entendre* el canvi que s'estava produint d'una cultura industrial a una de postindustrial, i centrà la seva activitat —acadèmica, editorial, educativa, política— en la construcció i l'enfortiment de la base literària moderna indispensable per al ple desenvolupament de qualsevol cultura postmoderna (BALAGUER 1996: 21; MARRUGAT 2013: 15-20). Al llarg d'aquest transcurs, va anar prenent força l'*explicar*, mitjançant investigacions pioneres, textos de tota mena i cursos universitaris, en un procés que molts dels seus deixebles també han volgut *entendre*, *explicar* i assumir per a poder *fer* encara més enllà (valguin com a exemple els articles recollits a AUTORS DIVERSOS 1996 o bé CASTELLANOS 2010).

Aquesta transcendència col·lectiva de la seva capacitat d'entendre, explicar i fer ha convertit Joaquim Molas en una de les figures més influents, en el sentit netament positiu, de la cultura contemporània —en oposició a tantes altres que utilitzen institucions com les editorials o la universitat només com una expansió personal que, paradoxalment, acaba esvaint-se en el no-res. Això és el que ha generat tant d'interès en la seva obra, que continua comptant amb noves publica-

cions després de la mort de l'autor i és també referència ineludible entre tota mena d'estudiosos que ja no en foren alumnes. Per això s'han anat editant obres seves com la correspondència amb Joan Oliver (OLIVER i MOLAS 2015), les intervencions al *Debat sobre [la] cultura catalana* del 1967 (CASTELLET ET AL. 2019), la compilació de les entrevistes (MOLAS 2021a) o el dietari complet (MOLAS 2021b), que continuen reculls fets en vida de Molas com els de l'obra crítica a la col·lecció «Clàssics catalans del segle XX» (MOLAS 1995 i 1999), el de notes dietarístiques (MOLAS 1997), els dels assaigs i estudis literaris de l'Edat Mitjana al segle XX (MOLAS 2010a, 2010b i 2014) o la traducció al castellà dels articles sobre les avantguardes (MOLAS 2010c). Se sumen a les miscel·lànies d'homenatge a Molas en què tota mena d'especialistes en investigació cultural n'han reconegut el mestratge oferint-li els resultats de les seves recerques (AUTORS DIVERSOS 2003 i 2008-2010) o records, assaigs i estudis sobre la seva vida i la seva carrera (AUTORS DIVERSOS 1996). Més recentment, aquestes han estat objecte d'un altre document cabdal, l'*Àlbum Joaquim Molas* (LLANAS i SOLDEVILA 2022), una biografia completa que permet fer-se càrrec de la significació cultural del personatge a partir de documents fotogràfics i textuals en què para el mateix Molas, però també els escriptors amb qui es va relacionar, els amics i els deixebles.

Les quatre noves aportacions que conformen el present llibre s'afegeixen a aquest panorama. Es complementen entre si per oferir una mirada a Joaquim Molas que es fixa en el conjunt i en detalls concrets de la seva carrera des de perspectives diverses. Les oferim ordenades de tal manera que permeten resseguir-ne el total de la trajectòria, el pensament i el llegat, i situar-hi l'estudi més concret d'alguns dels episodis. Amb «Joaquim Molas i les polítiques culturals», Damià Pons estableix una mirada global a les activitats de Molas a partir dels interessos que va mostrar i de les intervencions en la societat que va dur a terme a través de la cultura. Una de les seves actuacions més remarcables fou l'acompliment de la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana», de la qual Patrizio Rigobon estudia la planificació, la realització i la repercussió a «Joaquim Molas i el cànon català: algunes observacions sobre la col·lecció “Les Millors Obres de la Literatura Catalana”». També Damià Pons exposa l'interès que de-

mostrà Molas des dels anys cinquanta per la literatura contemporània i l'acció cultural coetània. Són ben visibles en els articles publicats a la premsa dels anys seixanta i primers setanta recollits a *Una cultura en crisi*, volum al qual s'acosta Josep-Anton Fernández des de noves perspectives teòriques a «“Una cultura tota plena de forats”: tot escoltant *Una cultura en crisi*». El repàs global de Pons estableix com a últim acte molià de política cultural la cessió del fons personal a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. I és l'examen del sentit humà, intel·lectual i social que té aquest gest el que tanca el llibre. Montserrat Comas Güell, directora d'aquella institució en el moment de rebre la donació, planteja, a «De llegats. A propòsit del llegat de Joaquim Molas», totes les implicacions d'una donació com aquella, cosa que ajuda a completar el retrat de Joaquim Molas com a intel·lectual que entén, estudiós que explica i activista que fa; és a dir, com a home (de cultura) complet.

BIBLIOGRAFIA

- AULET (1995): Jaume Aulet, «El Realisme Històric i la seva evolució: un cop d'ull a la situació de la poesia catalana dels anys seixanta», dins: *Actes del desè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 1, ed. Axel Schönberger i Til Stegmann, Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 215-223.
- AUTORS DIVERSOS (1996): *A Joaquim Molas*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- AUTORS DIVERSOS (2003): *Professor Joaquim Molas. Memòria, escriptura, història*, 2 vols. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- AUTORS DIVERSOS (2008-2010): *Misceblània Joaquim Molas*, 6 vols., Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», núm. 56-61.
- BALAGUER (1996): Josep M. Balaguer, «Joaquim Molas i els estudis sobre l'avantguarda catalana», dins: *A Joaquim Molas*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 19-27.
- BROCH (1985): Àlex Broch, «Estudi introductori», dins: *Poesia catalana. Antologia 1939-1968*, ed. Àlex Broch, Barcelona: Edicions 62, ps. 5-34.
- BROCH (2000): Àlex Broch, «Josep M. Castellet i Joaquim Molas: el fonament del realisme històric», dins: *Les literatures catalana i francesa: post-*

- guerra i “engagement”, ed. Ferran Carbó, Dolors Jiménez, Elena Real i Ramon X. Rosselló, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 85-94.
- CASTELLANOS (2010): Jordi Castellanos, «Modernitat, Modernisme i la invenció de la història de la literatura catalana», dins: *Concepcions i discursos sobre la modernitat en la literatura catalana dels segles XIX i XX*, ed. Ramon Panyella, Lleida / Barcelona: Punctum / Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània, ps. 223-245.
- CASTELLET ET AL. (2019): Josep Maria Castellet, Josep Ferrater Mora, Joan Fuster, Joaquim Molas i Baltasar Porcel, *Debat sobre (la) cultura catalana*, ed. Jordi Cerdà Subirachs, Barcelona: L'Avenç.
- LLANAS i SOLDEVILA (2022): Manuel Llanas i Llorenç Soldevila (eds.), *Àlbum Joaquim Molas*, Barcelona: Ajuntament.
- MARFANY (1988): Joan-Lluís Marfany, «El realisme històric», dins: Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, vol.11, Barcelona: Ariel, ps. 221-283.
- MARRUGAT (2013): Jordi Marrugat, *Aspectes de la poesia catalana de la post-modernitat*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS (1995): Joaquim Molas, *Obra crítica*, vol. 1, Barcelona: Edicions 62.
- MOLAS (1997): Joaquim Molas, *Fragments de memòria. Fulls del Dietari*, Lleida: Pagès.
- MOLAS (1999): Joaquim Molas, *Obra crítica*, vol. 2, Barcelona: Edicions 62.
- MOLAS (2010a): Joaquim Molas, *Sobre la construcció de la literatura catalana i altres assaigs*, pr. Damià Pons, Palma: Lleonard Muntaner.
- MOLAS (2010b): Joaquim Molas, *Aproximació a la literatura catalana del segle XX*, Barcelona: Base.
- MOLAS (2010c): Joaquim Molas, *Las vanguardias literarias en Cataluña. Imitación y originalidad*, trad. Xavier García, Lleida: Milenio.
- MOLAS (2014): Joaquim Molas, *Llegir Verdaguier*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS (2021a): Joaquim Molas, *Paraula de Joaquim Molas. Cinquanta-sis entrevistes (1969-2014)*, ed. Llorenç Soldevila i Balart, Lleida / Vilanova i la Geltrú: Punctum / Aula Joaquim Molas.
- MOLAS (2021b): Joaquim Molas, *El mirall de la vida. Dietari 1956-2015*, ed. Rosa Cabré i Maria Capdevila, Barcelona: Edicions 62.
- OLIVER i MOLAS (2015): Joan Oliver i Joaquim Molas, *Diàleg epistolar il·lustrat (1959-1982)*, ed. Xavier García, Lleida: Pagès.